

Booksa.hr

Luca Kozina

Priče nastaju u mraku

05.09.2017.

Novi roman Dubravke Ugrešić pravi je tour de force. Širokim je zamasima svog britkog pera autorica obuhvatila te uglavnom uspješno i na svoj specifično zaigran način povezala pozamašan broj vječnih tema ne samo svog opusa već i književnosti kao takve: identitet, pisanje, isprepletenost fikcije i stvarnosti, mjesto žena u književnom kanonu, fenomen izbjeglištva, jugoslavenski i postjugoslavenski mentalitet, nepouzdanost sjećanja.

Uz to, kroz roman autorica koristi još jedan svoj zaštitni znak – više književnih vrsta. Jedno je poglavlje pisano kao putopis, jedno kao ljubavni roman, jedno kao znanstveni rad, jedno kao biografija. Elegantno i samouvjereno umata svoj tekst u različite forme. Bitno je naznačiti da ove postmodernističke tehnike nisu tu (samo) radi efekta začudnosti ili pokazivanja autoričine vještine i fleksibilnosti kao što to možemo naći kod velikog broja drugih pisaca u postmodernističkom diskursu, niti otuđuju čitatelja od teksta. Korištenje više autorskih postupaka ujedno je i autorska igra s tekстом, na što već upućuje sam epigraf djela: "Prava književna zabava započinje u onom trenutku kada priča izmakne autorovoj kontroli."

Autoričini postmodernistički postupci imaju još jednu funkciju. Naime, izmjenom različitih vrsta tekstova uspostavlja se dinamičan ritam koji pomaže čitatelju da se održi ukorak s knjigom, da ne posustane u hodu nakon neke nezgodne dionice (ovdje mislim prvenstveno na pomalo otegnuti dio romana o Nikolaju Hardžievu, ruskom futuristu).

Kroz roman autorica problematizira više ključnih mjesta književnosti. Jedno od njih je sadržano u naslovu priče Borisa Piljnjaka, ruskog pisca s početka 20.st: Priča o tome kako nastaju priče. Ono se provlači kroz cijelu knjigu i prolazi kroz cijeli niz transformacija i različitih interpretacija. Na pitanje o nastanku priča nadovezuje se i problem samog autora djela. Za autora se kroz cijeli roman koristi metafora lisice, onakve kakva je prisutna u svjetskim mitologijama. Mitološko je značenje lisice u većine naroda pejorativno. Lisica je prevarantica, triksterica koja ima moć preobrazbe u različite oblike, a Plinjak dodaje da je ona i "utjelovljenje duha lukavosti i izdaje. (...) Lisica je totem pisca."

Još jedno bitno pitanje koje autorica postavlja tiče se veze između stvarnosti i fikcije. Koliko ima istine u književnim djelima, koliko je toga u njima izmišljeno, te možemo li uopće samouvjereno pokazati prstom na granicu stvarnosti i fikcije? Ugrešić istražuje ovu vezu između stvarnosti i književnosti u dijelovima u kojima razrađuje svoje motive poveznica sa svojim biografskim podacima. No, najdublje i najuspješnije ulazi u anatomiju tog sukoba u dijelovima gdje je ona lik – njena moskovska epizoda, epizode sa Udovicom i biografkinjom gospođom Ferris ili epizoda sa pirotehničarom Bojanom.

Ostavlja se čitatelju na interpretaciju što je tu fikcija a što stvarnost. U tom je pogledu znakovit dio kada se nakon dugo vremena pripovjedačica ponovno sastaje sa svojim moskovskim ljubavnikom koji se prisjeća njihovih izleta u Lenjingrad na što mu ona hladno odvrća da se to putovanje nikad nije dogodilo, e da bi nakon nekog vremena u jednoj knjizi pronašla fizičke dokaze o njihovom boravku u Lenjingradu – karte i račune. Tu svjedočimo činjenici da je uz pomoć ljudske sposobnosti zaboravljanja granica između stvarnosti i fikcije itekako varljiva.

Probleme pisanja i autorstva književnih djela autorica provlači i kroz biografije i biografske detalje ruskih književnika s početka XX. stoljeća. Razlog autoričina

interesa, osim toga što i oni u svojim djelima propitkuju pitanja identiteta, pisanja, autorstva, jest i u tome što su oni, kao i ona, izmješteni, prognani daleko od svojih rodnih krajeva, osuđeni na samoću, kompliciranih, višeslojnih identiteta, a jedina konstanta, jedino sidrište u njihovim životima je književnost, ali uz jako visoku cijenu. Uostalom, i oni su, kao i ona, lisice. Komentirajući kontradiktornu osobnost Pisca, pripovjedačica zaključuje da "Lisičje prokletstvo leži u tome da nije voljena ... Kako, uostalom, voljeti nekoga tko mijenja svoja lica i svoju narav, nekoga tko je čas privržen, čas spreman da nas proda budzašto (...)"

Paralelno s esejističkim dijelovima odvija se i fabulativni dio romana koji prati pripovjedačicu u njenim putovanjima po književnim konferencijama i ostalim promotivnim aktivnostima suvremenog pisca. Ti se dijelovi često prekidaju digresijama potaknutima vanjskim okolnostima (npr. dolazak u Napulj i susretanje velikog broja afričkih izbjeglica povod je za razmišljanje o izbjeglištvu i povezivanjem sa izbjeglištvom pisca).

Na svojim putešestvijama pripovjedačica susreće zanimljive likove zahvaljujući kojima saznaje puno o sebi. Pa tako u Napulju upoznaje Udovicu, udovicu ruskog futurista Borisa Levina. Ona je "stereotipna piščeva žena" koja nakon muževe smrti preuzima na sebe njegovu književnu ostavštinu te mu je podigla "spomenik u koji je ugradila samu sebe." Nedugo nakon njihovog rastanka, pripovjedačica u novinama saznaje da je stara žena umrla, ali uspoređujući različite novinske izvještaje o Udovičinoj smrti vidi da je svugdje kao mjesto smrti navedeno neko drugo mjesto. "Lisica" – zaključuje – "pomislila sam, čak je i u smrti uspjela zametnuti tragove."

Pripovjedačici se u trećem poglavlju pruža jedinstvena prilika da stekne dom, u naručju pirotehničara Bojana, u maloj kućici u Kuruzovcu negdje u kontinentalnoj Hrvatskoj, ali ironijom sudbine ili, bolje rečeno, autorice, san o domu u ljubavi se rasplinuo iznenadnom Bojanovom smrću. Sasvim očekivana sudbina za jednu

lisicu .

Na kraju se pripovjedačica pomiruje sa svojom lisičjom stranom. To priziva u pamćenje Shakespeareovu besmrtnu rečenicu: *Simply the thing I am shall make me live*. Jer doista, pisac piše jer je to njegov *modus vivendi*, jer naprosto mora pisati. To je ona ključna nijansa koja razlikuje prosječnog pisca od velikog.

Pisac, pogotovo onaj koji piše bez zadržke, koji izražava svoje stavove, ali i zbog same svoje biti je stranac, autsajder, lisica, drukčiji od ostatka čovječanstva. Dok većina cijeli život lebdi na površini hvatajući se za slamke spasa svakodnevnog, automatiziranog života, pisac roni u nepoznato, zadržava se tamo, pogotovo ako je mračno, kopka, kopka sve dok ne dođe do svjetla. A ovim je romanom, ljubavnim pismom književnosti, Ugrešić definitivno došla do svjetla i pokazala da, dok god ona piše, za književnost ima nade da prevaziđe sve prepreke koje joj postavlja suvremeni svijet.